

**LIETUVOS VYRIAUSIOJO ARCHYVARO TARNYBOS
2019 METŲ VEIKLOS ATASKAITA**

2020
Vilnius

VADOVO ŽODIS

2019 m. Lietuvos valstybinės archyvų sistemos įstaigos tęsė Lietuvos Respublikos istorijai svarbių šimtmečių paminėjimą (2019 metais 100 metų sukako Lietuvos Respublikos Prezidento institucijai, taip pat minėjome Steigiamojo Seimo 100-ąsias metines). Taip pat buvo minimos iškilų mūsų tautos asmenybių – Lietuvos muzikos patriarcho Juozo Naujalio ir rašytojo, literatūros kritiko, kunigo Juozo Tumo-Vaižganto 150-osios gimimo metinės. Lietuvos istorijai svarbių datų minėjimo renginiai tęsė gilią mūsų valstybės istorinio tapatumo paiešką bei įtvirtinimo tradicijas, ugdė ir skatino visuomenės pilietiškumą, bendruomeniškumą. 2019-ieji valstybinės archyvų sistemos įstaigoms reikšmingi ir tuo, jog Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnybos iniciatyva Lietuvos Respublikos Seimas priėmė nutarimą, kuriuo 2021-ieji paskelbti Archyvų metais.

Savo šviečiamąja ir edukacine veikla archyvai dar kartą parodė, kad yra aktyvūs dokumentinio paveldo puoselėtojai, pagrįstai pelnę Lietuvos ir užsienio atminties institucijų pasitikėjimą. Valstybės archyvai nuolat ieško ir geba atrasti naujų saugomo Nacionalinio dokumentų fondo skaidos ir informacijos pateikimo būdų, tačiau iki šiol geriausiai yra žinomi stacionarių ir virtualių parodų dėka. 2019 m. valstybės archyvų rengiamose stacionariose ir virtualiose dokumentų parodose apsilankė daugiau kaip 300000 lankytojų.

Besikeičianti socialinė ir informacinė aplinka reikalauja strateginių sprendimų, susijusių su valstybės archyvų esminių funkcijų vykdymo užtikrinimu. Dokumentų kaupimo funkcija glaudžiai susijusi su valstybės valdymo institucijų inicijuojamais procesais, viešojo administravimo tarpsektoriniais pokyčiais. Būtent valstybės archyvai kaupia unikalius viešojo sektoriaus institucijų dokumentus, ir jei vykstant įvairiems pokyčių procesams valstybės archyvų dokumentų kaupimo galimybės nebus pakeistos, dalies dokumentinio paveldo nepavyks išsaugoti visuomenės poreikiams. Skiriami asignavimai nesudaro reikiamų galimybių plėtoti valdomų valstybės informacinių sistemų funkcijas, susijusias su dokumentų priėmimu ar saugojimu, tad būtinas politiką formuojančių ir ją įgyvendinančių institucijų susitelkimas sprendžiant valstybės informacinių išteklių valdymą ir už tai atsakingų valstybės institucijų funkcijų suderinamumas.

Valstybinei archyvų sistemai vis dar aktuali ir archyvų pastatų bei juose įrengtų dokumentų saugyklų renovacijos problema, kad reikšmingiausias valstybės dokumentinis paveldas būtų saugomas pagal teisės aktuose nustatytus dokumentų saugojimo reikalavimus. Kaip ir ankstesniais metais, dėl pokyčių valstybės tarnyboje bei nedidelio darbo užmokesčio valstybės archyvai susiduria su vis didesne darbuotojų kaita, nes siūlomas darbo užmokestis nemotyvuoja patyrusių valstybės archyvų darbuotojų ir nesudaro galimybių į valstybinės archyvų sistemos darbuotojų gretas pritraukti kompetentingų darbuotojų.

Apibendrinti Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnybos (toliau – LVAT) ir valstybės archyvų veiklos rezultatai ir pasiekti tikslai rodo, kad 2019 m. suplanuoti darbai atlikti, beveik visos veiklos rodiklių siektinos reikšmės pasiektos, o kai kurios ir viršytos. Nepaisant ribotų išteklių ir iškilusių iššūkių, kuriuos teko spręsti ieškant veiksmingiausių sprendimų, 2019 m. valstybinės archyvų sistemos įstaigoms pavyko pasiekti puikių veiklos rezultatų.

I SKYRIUS STRATEGINIO VEIKLOS PLANO ĮGYVENDINIMAS

PIRMASIS SKIRSNIS KONTEKSTO (APLINKOS) ANALIZĖ

Informacinių išteklių ir jų valdymo sprendimų bei jų taikymo įvairovė daro didžiulį poveikį dokumentų ir archyvų valdymo sričiai ir valstybės archyvų – aktyvių skaitmeninės darbotvarkės įgyvendinimo dalyvių, valstybės dokumentinio paveldo saugotojų ir informacinių išteklių telkėjų – veiklos prioritetams. LVAT jau kurį laiką akcentuoja būtinybę sukurti teisinį pagrindą ir sudaryti infrastruktūros galimybes, kurie leistų valstybės archyvams istorinių ir kitų tyrimų tikslais pradėti kaupti informacinių sistemų duomenis. Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanclerio 2019 m.

lapkričio 28 d. pavedimu Nr. S-4240 šią problemą pagaliau pradėta spręsti tarpinstituciniu ir tarpsritiniu lygmenimis.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2019 m. skyrė didelį dėmesį dokumentų valdymo funkcijos efektyvumo didinimo klausimams. Siekiant atliepti šiuos poreikius ir vykdant Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. sausio 30 d. pasitarimo protokolo Nr. 5 pavedimus, buvo pakeisti pagrindiniai dokumentų valdymą reglamentuojantys teisės aktai ir organizuoti vieši įsigaliosiančių teisės aktų pristatymai. Be priimtų Lietuvos vyriausiojo archyvaro teisės aktų, per ataskaitinius metus buvo pakeistas ir Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatymas. LVAT bendradarbiavo su Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, kuriančia bendrąją dokumentų valdymo sistemą, ir kitomis institucijomis, priimančiomis sprendimus dėl bendrųjų funkcijų (dokumentų valdymo) konsolidavimo.

Aktualizuojami Lietuvos diasporos politikos klausimai lėmė didesnę dėmesį su Lietuva susijusių dokumentų, saugomų užsienio valstybėse, identifikavimui. Nemaža dalimi prie to prisidėjo ir papildomai gautos lėšos, sudariusios galimybes valstybės archyvų darbuotojams nuvykti į Australiją ir kitas šalis teikti metodinės pagalbos užsienio lietuvių bendruomenių archyvų išsaugojimo ir dokumentų tvarkymo klausimais, sudarant prielaidas perimti šiuos dokumentus nuolat saugoti į Lietuvos valstybės archyvus – arba užsienio lietuvių bendruomenių saugomus dokumentus integruoti į LVAT paieškos sistemą.

Lietuvos valstybinės archyvų sistemos įstaigos siekė atliepti vartotojų poreikį informaciją apie valstybės archyvų saugomus dokumentus pasiekti interaktyviai, todėl didelis dėmesys ataskaitiniais metais ir toliau buvo skiriamas įvairesnių informacijos sklaidos formų paieškai ir naujų paslaugų sukūrimui ar esamų plėtrai. 2019 m. atliktos valstybės archyvų paslaugų vartotojų apklausos rezultatai tapo paskata didesnę dėmesį skirti valstybės archyvų teikiamų paslaugų kokybei. Su naujų paslaugų vartotojams kūrimu susiję ir du ES struktūrinių fondų lėšomis finansuojami projektai, kuriuos įgyvendina LVAT ir Lietuvos centrinis valstybės archyvas (toliau – LCVA).

Kadangi Lietuvos Respublikos Seimas 2019 m. spalio 10 d. nutarimu Nr. XIII-242 „Dėl 2021 metų paskelbimo Archyvų metais“ 2021 metus paskelbė Archyvų metais, iš anksto pradėta ruošti pirmojo valstybės archyvo Lietuvos Respublikoje 100-mečio minėjimui, taip pat parengtas Archyvų metų minėjimo programos projektas. Pradėtus pasirengimo Archyvų metams darbus numatoma tęsti ir 2020 m.

ANTRASIS SKIRSNIS STRATEGINIŲ TIKSLŲ ĮGYVENDINIMAS

1 strateginis tikslas: <i>Efektyvinti NDF valdymą ir gerinti jo prieinamumą, kad dokumentai, kaip reikšmingi atminties šaltiniai, padėtų visuomenei kurti pridėtinę kultūrinę ir ekonominę vertę.</i>					
<i>1 lentelė. Strateginį tikslą įgyvendinančios programos ir Lietuvos Respublikos atitinkamų metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme patvirtintų asignavimų panaudojimas</i>					
Programos kodas	Programos pavadinimas	Asignavimų panaudojimas (tūkst. Eur)			
		Asignavimų planas	Asignavimų planas, įskaitant patikslinimus ataskaitiniam laikotarpiui	Panaudota asignavimų	Panaudota asignavimų nuo asignavimų, nurodytų asignavimų plane, įskaitant patikslinimus ataskaitiniam laikotarpiui, dalis (proc.)*
1	2	3	4	5	6
01.02	Nacionalinio dokumentų fondo administravimo programa	8723,0	8787,5	6479,1	73,7
01.03	Valstybės perduotos savivaldybėms priskirtų archyvinių dokumentų tvarkymo funkcijos vykdymo koordinavimo programa	1517,0	1517,0	1510,9	99,6

<i>Iš jų ES ir kita tarptautinė finansinė parama</i>	0	0	0	0

* – nebuvo panaudoti investicijų projekto „Archyvų komplekso pastato Vilniuje, O. Milašiaus g. 23, statyba“ įgyvendinimui planuoti asignavimai (2130 tūkst. Eur), kadangi dėl tiekėjų pasiūlytų per aukštų kainų buvo nutrauktas konkurso būdu vykdytas „Kultūros paskirties pastato (archyvo) O. Milašiaus g. 23, Vilniuje darbo projekto parengimo, rangos darbų su įranga pirkimas“.

Strateginis tikslas apima valstybinės archyvų sistemos įstaigoms pavestas funkcijas dokumentų ir archyvų valdymo ir naudojimo srityje bei teisės aktų, reglamentuojančių viešojo sektoriaus organizacijose saugomo NDF, valdymo veiksmingumą.

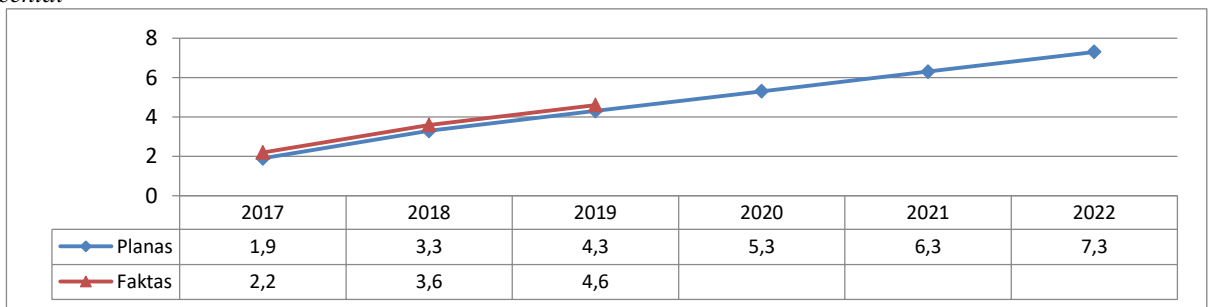
Strateginiam tikslui pasiekti buvo vykdomos dvi programos:

- 01-02 programa „Nacionalinio dokumentų fondo administravimas“;
- 01-03 programa „Valstybės perduotos savivaldybėms priskirtų archyvinių dokumentų tvarkymo funkcijos vykdymo koordinavimas“.

Strateginio tikslo pažangai matuoti nustatyti du efekto vertinimo kriterijai, kurie 2019 m. buvo pasiekti:

- **E-01-01** Informacijos EAIS ir e-kinas apie valstybės archyvuose saugomus dokumentus kiekio pokytis (procentai). Planuota reikšmė – 4,3, pasiekta reikšmė – 4,6.

1 grafikas. E-01-01 Informacijos EAIS ir e-kinas apie valstybės archyvuose saugomus dokumentus kiekio pokytis, procentai

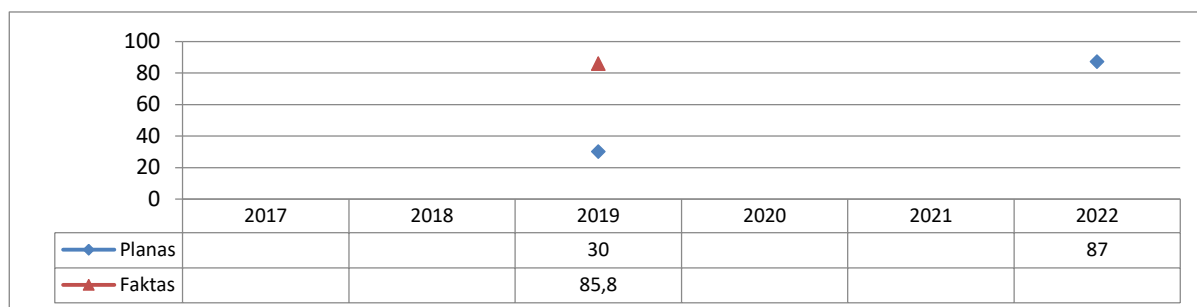

Duomenų šaltinis: valstybės archyvų ataskaitiniai duomenys.

2017–2019 m. efekto vertinimo kriterijaus E-01-01 planuota reikšmė buvo pasiekta. Vis didesnis EAIS pateiktų aprašų skaičius (2019 m. aprašų sukurta 40 proc. daugiau, nei planuota) leidžia vartotojams ne tik atlikti valstybės archyvuose saugomų dokumentų aprašų paiešką, bet ir naudojantis Integralia administracinių paslaugų sistema I@PS, internetu užsakyti bylas į valstybės archyvų skaityklas. Tokiu būdu EAIS priemonėmis prieinamų aprašų kiekio didėjimas prisideda prie kokybiškesnių ir patogesnių valstybės archyvų paslaugų teikimo. Šiuo metu EAIS iš viso skelbiama 23546 vnt. fondo lygmens, 47227 vnt. apyrašo lygmens ir 437754 vnt. apskaitos vieneto (bylos) lygmens aprašų, portale e-kinas – 3600 apskaitos vieneto lygmens aprašų. Taigi vartotojams EAIS priemonėmis ir portale e-kinas prieinama informacija apie visus archyvuose saugomus fondus, 91,3 proc. informacijos apie archyvų turimus apyrašus ir 4,09 proc. – apie saugomus apskaitos vienetus EAIS (likusi informacija prieinama tik atvykus į archyvą).

- **E-01-02** Asmenų, besinaudojančių archyvų paslaugomis ir teigiamai vertinančių archyvų paslaugas, dalis (procentai). Planuota reikšmė – 30, pasiekta reikšmė – 85,8.

2 grafikas. E-01-02 Asmenų, besinaudojančių archyvų paslaugomis ir teigiamai vertinančių archyvų paslaugas, dalis (procentai)

Duomenų šaltinis: Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnybos atliktos apklausos duomenys.

2019 m. efekto vertinimo kriterijaus E-01-02 planuota reikšmė buvo pasiekta. 2019 m. atliktos asmenų, besinaudojančių valstybės archyvų paslaugomis, apklausos rezultatai parodė, kad valstybės archyvų teikiamas paslaugas teigiamai vertina 85,8 proc. apklausoje dalyvavusių vartotojų (planuota – 30 proc.). Apklausa buvo vykdoma pirmą kartą, tad planuojant vertinimo kriterijų nebuvo preliminarinių duomenų apie visuomenės (vartotojų) nuostatas dėl valstybės archyvų teikiamų paslaugų kokybės. Apklausą atliko LVAT, kitą apklausą planuojama atlikti po trejų metų (2022 m.).

2019 M. PASIEKTI VEIKLOS REZULTATAI IR SVARBIAUSI ATLIKTI DARBAI

- Veiklos prioritetų įgyvendinimas:

Įgyvendinant pirmąjį veiklos prioritetą „Didinti dokumentinio paveldo prieinamumą informacinėje erdvėje ir gerinti archyvų teikiamų paslaugų kokybę“, atlikti šie darbai ir pasiekti šie rezultatai:

- Elektroninio archyvo informacinėje sistemoje (toliau – EAIS) ir informacinėje sistemoje-e-kinas parengta ir viešai paskelbta 120209 aprašų (planuotas skaičius – 107841 aprašas);

- Atlikta valstybės archyvų paslaugų vartotojų apklausa (Valstybės archyvų teikiamų paslaugų vertinimo tyrimo ataskaita, 2019 m. kovo 29 d. Nr. (1.30 E) V6-82);

- Vykdyt Informacinės visuomenės plėtros 2014–2020 metų programos „Lietuvos Respublikos skaitmeninė darbotvarkė“ įgyvendinimo tarpinstituciniame veiklos plane nurodytas priemonės, buvo įgyvendinami du ES struktūrinių fondų lėšomis finansuojami projektai;

- Priimti sprendimai dėl oficialiojo elektroninio dokumento ADOC formatu pasirašymo ir tikrinimo paslaugos teikimo vartotojams tęstinumo užtikrinimo (aptariamoji priemonė nuo 2020 m. nurodoma minėtos programos įgyvendinimo tarpinstituciniame veiklos plane);

- Pasirengta vykdyti Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanclerio 2019 m. lapkričio 28 d. pavedimą Nr. S-4240 „Dėl elektroninio archyvo formavimo“, kuriuo pavesta užtikrinti pasirengimą privalomai teikti istorinių ir kitų tyrimų tikslais nuolat saugotinus duomenis iš valstybės informacinių sistemų ir registrų į EAIS ir šią sistemą modernizuoti.

Įgyvendinant antrąjį veiklos prioritetą „Stiprinti tautinį sąmoningumą ir bendruomeniškumą pasitelkiant valstybės archyvų dokumentinius išteklius“, prisidėta prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 167 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano patvirtinimo“, 2.4.1 darbo „Kultūros ir meno paslaugų įvairovei skirtos aplinkos ir būtinų sąlygų užtikrinimas, siekiant įdiegti sociokultūrines naujoves, įsitraukti į tautinės tapatybės formavimą bei tarpkultūrinio dialogo plėtojimą“ vykdymo:

- Buvo rengiamos dokumentų virtualios ir stacionarios parodos, kurias aplankė 301792 lankytojai (planuotas lankytojų skaičius – 52700);

- Buvo organizuojami edukaciniai renginiai ir kitos edukacinės veiklos, kuriuose

dalyvavo 12644 archyvų lankytojai (planuotas lankytojų skaičius – 3420);

- Valstybinės archyvų sistemos įstaigų interneto svetainėse ir socialiniuose tinkluose buvo publikuojami informaciniai pranešimai. Bendras peržiūrų skaičius – 1737922 (planuotas peržiūrų skaičius – 290000).

Lietuvos Respublikos Prezidento institucijos šimtmetį LCVA paminėjo parengdamas teminę parodą „Lietuvos Respublikos Prezidento institucijai – 100 metų“, kurioje buvo galima susipažinti su tarpukario Lietuvos Prezidento institucijos, formavusios Lietuvos parlamentinės-prezidentinės valdymo sistemos pagrindą ir tradicijas, įsteigimu ir raida.

Minint Juozo Tumo-Vaižganto 150-ąsias gimimo metines, visuomenei pristatyta Lietuvos literatūros ir meno archyvo (toliau – LLMA) kartu su LCVA parengta virtuali paroda „Juozui Tumui-Vaižgantui – 150“, kurioje buvo galima susipažinti su J. Tumo-Vaižganto gyvenimu, kūryba ir darbais.

Valstybinės archyvų sistemos įstaigos, įgyvendindamos strateginiame veiklos plane numatytus uždavinius, vykdė šias pagrindines veiklas:

- **Dokumentų ir archyvų valdymo ir naudojimo srities valstybės politikos įgyvendinimas:**

Priimti dokumentų valdymą reglamentuojančių teisės aktų pakeitimai ir parengti nauji teisės aktai (parengtos Dokumentų rengimo taisyklių, Dokumentų tvarkymo ir apskaitos taisyklių, Dokumentų saugojimo taisyklių naujos redakcijos, pakeistos Valstybės ir savivaldybių institucijų, įstaigų, įmonių veiklos dokumentų perdavimo valstybės archyvams taisyklės, peržiūrėti el. dokumentų valdymą reglamentuojantys teisės aktai, taip pat įgyvendinant Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatymo 12 straipsnio pakeitimus parengtas Popierinių dokumentų atrankos ir išsaugojimo el. forma tvarkos aprašas).

Vyko konstruktyvus bendradarbiavimas su kitomis institucijomis: su Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija – dėl elektroniniu parašu pasirašyto elektroninio dokumento specifikacijos ADOC-V.1 pakeitimo ir DBSIS kūrimo (rengiant DBSIS techninės specifikacijos projektą dalyvauta Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2018 m. lapkričio 29 d. įsakymu Nr. ĮV-889 sudarytos tarpinstitucinės darbo grupės „Vieningos dokumentų valdymo informacinės sistemos kūrimas, tobulinimas ir įdiegimas“ veikloje); su Lietuvos standartizacijos departamentu – dėl ISO standartų perėmimo Lietuvos standartais; su Lietuvos Respublikos kultūros ministerija – dėl Dokumentų ir archyvų įstatymo pakeitimų.

Valstybės archyvai vykdė jiems priskirtų viešojo sektoriaus įstaigų dokumentų valdymo priežiūrą. Dėl plačiu mastu pradėtų vykdyti įstaigų centralizavimo procesų valstybės archyvams tenka perimti likviduojamų (reorganizuojamų) įstaigų nuolat saugomus dokumentus, todėl gerokai išaugo darbų, susijusių su dokumentų įvertinimu ir apskaitos dokumentų suderinimu, apimtys. Atitinkamai buvo keičiamas ir Lietuvos vyriausiojo archyvaro įsakymu tvirtinamas Valstybės ir savivaldybių institucijų, įstaigų ir įmonių, perduodančių dokumentus valstybės archyvams, sąrašas.

Peržiūrėtas ir pakeistas Lietuvos vyriausiojo archyvaro teisės aktas, reglamentuojantis licencijų teikti dokumentų saugojimo paslaugą turėtojų planinių ir neplaninių patikrinimų tvarką, taip pat patikslintas Licencijuojamos dokumentų saugojimo paslaugos teikimo sąlygų laikymosi kontrolinis klausimynas, siekiant užtikrinti, kad klausimai jame būtų aiškūs, konkretūs ir išsamūs.

2019 metais ūkio subjekto prašymu buvo panaikinta viena licencija teikti dokumentų saugojimo paslaugą. Taip pat atliktas vieno licencijos teikti dokumentų saugojimo paslaugą turėtojo patikrinimas.

- **Tarptautinis bendradarbiavimas:**

Valstybės archyvai vis aktyviau įsitraukia į įvairius tarptautinio bendradarbiavimo projektus, dalyvauja tarptautiniuose renginiuose, mokslinėse konferencijose. Ataskaitiniais metais Kauno regioninio valstybės archyvo vadovas dalyvavo Gruzijos nacionalinio archyvo organizuotoje tarptautinėje konferencijoje „Archyvų ir šaltinių studijos: tendencijos ir iššūkiai“, kur skaitė pranešimą „Valstybingumo idėja: įkvėpėjai, architektai ir statytojai. Lietuvos atvejis“, taip pat Rumunijos, Baltijos ir Šiaurės šalių studijų asociacijos kartu su Konstantos Ovidijaus universitetu organizuotoje konferencijoje „Pasipriešinimas ir prisitaikymas Šiaurės, Baltijos ir Juodosios jūros

regionuose“ skaitė pranešimą „Pasipriešinimas ir prisitaikymas: asmeninė laikysena ir universalių kriterijų paieška – pasirinkimo galimybės“. Ataskaitiniais metais ir toliau buvo įgyvendinami susitarimai dėl skaitmeninimo veiklų ir kiti tęstiniai projektai.

Lietuvos valstybinės archyvų sistemos įstaigos 2019 m. tęsė ir plėtojo bendradarbiavimą su ES valstybių narių nacionaliniais archyvais, kitų šalių institucijomis ar organizacijomis, dalydamosi gerąja patirtimi ir siekdamos perimti kitų šalių pažangius dokumentų ir archyvų valdymo bei dokumentų išsaugojimo srities sprendimus. Lietuva buvo atstovaujama Tarptautinės archyvų tarybos veikloje (dalyvauta 20-ojoje Tarptautinės archyvų tarybos Eurazijos regioninio skyriaus konferencijoje), Estijoje vykusiame Baltijos archyvarų susitikime, APEF ir Dokumentų gyvavimo ciklo valdymo (DLM) forumo veiklose. Per ataskaitinius metus įvyko Ispanijos ir net du Turkijos ambasadorių vizitai, pradėtas derinti LVAT ir Turkijos nacionalinio archyvo tarptautinis dvišalis susitarimas. Valstybės archyvų atstovai dalyvavo oficialiuose ir neoficialiuose renginiuose – Europos valstybių institucijų, atsakingų už totalitarinių režimų slaptųjų tarnybų dokumentų administravimą, atstovų kasmetiniame darbiname susitikime, konferencijose, ekspertų grupėse ir kituose archyvų atstovų susitikimuose.

- **Nacionalinio dokumentų fondo, Lietuvos kino paveldo kaupimas ir išsaugojimas:**

Valstybės archyvai Nacionalinį dokumentų fondą ir toliau papildė privačių juridinių ar fizinių asmenų, nevalstybinių ir kitų organizacijų dokumentais, 2019 m. iš viso perimta 7091 sąlyg. vnt. (planuota – 765).

Ataskaitiniais 2019 m. į LCVA buvo priimti saugoti 8 kino metraščio leidiniai, kurių trukmė – 5,5 val.

Siekdami, kad vartotojams būtų užtikrinta teisė prieiti prie kuo didesnio valstybės archyvuose saugomų dokumentų kiekio, valstybės archyvai didelį dėmesį skiria priimtų saugoti netvarkytų dokumentų sutvarkymui ir jų įtraukimui į apskaitą. 2019 m. iš viso sutvarkyti ir į apskaitą įtraukti 60323 apsk. vnt. Tenka pripažinti, kad kone visiems valstybės archyvams pastaraisiais metais tapo aktualus darbuotojų kompetencijos klausimas – mažėja specialistų, gebančių tinkamai pagal teisės aktus tvarkyti tiek rašytinius, tiek vaizdo ir garso dokumentus, todėl archyvuose daugėja netvarkytų dokumentų. Be šių darbų, 2019 m. valstybės archyvai atliko ir suplanuotus mikrofilmavimo, kopijavimo, restauravimo, konservavimo ir įrišimo darbus.

2019 m. buvo tęsiamas investicinis projektas „Archyvų komplekso pastato Vilniuje, O. Milašiaus g. 23, statyba“. LCVA konkurso būdu vykdytas „Kultūros paskirties pastato (archyvo) O. Milašiaus g. 23, Vilniuje darbo projekto parengimo, rangos darbų su įranga pirkimas“ buvo nutrauktas dėl tiekėjų pasiūlytų per aukštų kainų.

- **Dokumentinio paveldo prieinamumas, sklaida ir populiarinimas:**

2021 m. bus minimas Centrinio valstybės archyvo įsteigimo Lietuvos Respublikoje 100-metis. Rengiantis minėti šią sukaktį, LVAT iniciatyva 2021-ieji paskelbti Archyvų metais. Archyvų metų programoje, kurios projektas 2019 m. buvo pateiktas Kultūros ministerijai, daug dėmesio skirta renginiams, kurie, tikimasi, prisidės prie valstybės archyvuose saugomo reikšmingiausio valstybės dokumentinio paveldo populiarinimo ir sklaidos ir pačių archyvų žinomumo didinimo. Tais pačiais tikslais inicijuotas ir atskiras Kultūros forumas, skirtas dokumentų ir archyvų valdymo klausimams aptarti – šiuo metu vyksta forumo programos derinimo darbai.

Parodos ir edukaciniai renginiai. Valstybės archyvų rengtų parodų tematiką lėmė daugelio institucijų veiklos 100-mečių minėjimas, reikšmingų istorinių įvykių sukaktys (Baltijos kelio 30-mečio minėjimas ir kt.). Šioms sukaktims paminėti buvo rengiamos tiek stacionarios, tiek virtualios parodos, taip pat prisidėta prie kitų institucijų rengtų parodų.

LCVA parengtoje stacionarioje parodoje „Lietuvos Respublikos Prezidento institucijai – 100 metų“ apsilankė daugiau kaip 500 archyvo lankytojų, Kauno regioninio valstybės archyvo parodoje „Marijampolės miestas 1918–1940 metais: burmistras, taryba, jų darbai“ – daugiau nei 700 lankytojų. LYA stacionari paroda „Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio Tarybos 1949 m. vasario 16 d. deklaracijos signatarai“, eksponuojama ant archyvo pastato fasado, patraukė daugiau nei 18000 lankytojų dėmesį. Pasisekimo sulaukė ir Lietuvos valstybės istorijos archyvo kilnojamoji paroda

„Bazilijonai Lietuvoje“ (1400 lankytojų), stacionari paroda „Architekto Antano Vivulskio gyvenimo ir kūrybos atspindžiai“ (500 lankytojų).

Visuomenės dėmesio susilaukė ir archyvų bendros parodos. Stacionarią parodą „Romualdas Ozolas – filosofas politikoje“, kurios pagrindinis rengėjas buvo LCVA, aplankė 900 lankytojų, parodą „Petro Klimo ir Petro Klimo jaunesniojo archyvai“ – 200 lankytojų, stacionarią parodą „Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio Tarybos 1949 m. vasario 16 d. deklaracija ir jos signatarai“, kurios pagrindinis rengėjas LYA ir kuri buvo eksponuojama Lietuvos nacionaliniame muziejuje, aplankė 9514 lankytojų.

Lankytojai domėjosi ir archyvų parengtomis virtualiomis parodomis. Paroda „Baltijos keliu – į laisvę!“, kurios pagrindinis rengėjas LVNA, buvo peržiūrėta 1597 kartus. LCVA virtuali paroda „Kalėdų eglė Katedros aikštėje kelių dešimtmečių perspektyvoje“ buvo aplankyta 3181 kartą Virtualių parodų portale ir dar 15 000 kartų LCVA Facebook paskyroje. Šie archyvai teikė dokumentus ir Latvijos nacionalinio archyvo rengiamai parodai „Baltijos keliui – 30“, kuri buvo eksponuota Rygoje.

Valstybės archyvai pritraukia vis daugiau lankytojų, norinčių susipažinti su archyvų veikla. Didesnio pasisekimo sulaukia edukaciniai renginiai, skirti bendrojo lavinimo mokykloms – ypač jei jie būna susieti su bendrojo ugdymo programomis. LCVA nurodo, kad atsiranda poreikis vesti ekskursijas užsienio lietuviams, šeimoms, pasaulio bendruomenių atstovams, užsieniečiams.

Iš Lietuvos išvežtų ir su Lietuva susijusių dokumentų identifikavimas. Įgyvendinant „Globalios Lietuvos“ – užsienio lietuvių įsitraukimo į valstybės gyvenimą – kūrimo 2011–2019 metų programos įgyvendinimo tarpinstitucinį veiklos planą, į informacinę erdvę integruota 40 užsienio lietuvių rinkinių aprašymų.

Reaguodami į užsienio lietuvių bendruomenių prašymus padėti susisteminti, sutvarkyti ir aprašyti per dešimtmečius sukauptus archyvus, archyvų specialistai buvo išvykę į Prancūziją ir Jungtines Amerikos Valstijas. Šių komandiruočių rezultatai – į Lietuvą pargabentas prieškarinio diplomato Antano Liutkaus asmeninis archyvas bei sutvarkyti, susisteminti ir aprašyti kelių organizacijų ir asmenų fondai, saugomi Amerikos lietuvių kultūros archyve ALKA. Tokio pobūdžio veiklai vykdyti labai svarbios Lietuvos kultūros tarybos skiriamos lėšos, nes dokumentų tvarkymas ir atranka – kruopštus ir laiko reikalaujantis procesas, o ilgesnėms komandiruotėms ne tik reikia rasti lėšų iš bendrųjų asignavimų, bet ir pasitelkti ir taip ribotus archyvų žmogiškuosius išteklius.

Skaitmeninimas. 2019 m. buvo tęsiami du Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis bendrai finansuojami projektai „Elektroninės paslaugos „EAIS skaitmeninė skaitykla“ sukūrimas“ (LVAT) ir „Informacinės sistemos E-KINAS modernizavimas ir plėtra“ (LCVA).

Įgyvendinant projektą „Elektroninės paslaugos „EAIS skaitmeninė skaitykla“ sukūrimas“, ataskaitiniais metais buvo skaitmeninamos Vilniaus arkivyskupijos kurijos, Švenčionių klebonijos, Vilniaus (Kalvarijų) Šv. Kryžiaus atradimo parapijos namų bei Panevėžio vyskupijos bažnyčių metrikų knygos. 2019 m. Lietuvos archyvų ekspozicijų ir edukacinėje salėje bei Šiaulių regioninio valstybės archyvo Panevėžio filiale įvyko šio projekto ir Lietuvos katalikų bažnyčios metrikų knygų skaitmeninimo pirmųjų rezultatų viešas pristatymas. Projekto eiga ir jau pasiekti rezultatai pristatyti tarptautiniame moksliniame seminare „Senųjų lietuviškų tekstų rengimas mokslo tyrimams“.

LCVA vykdant projektą „Informacinės sistemos E-KINAS modernizavimas ir plėtra“, 2019 metais parengta projekto informacinės sistemos specifikacija, įvykdyti specializuotos techninės ir programinės įrangos, projekto techninės priežiūros paslaugų ir informacinės sistemos modernizavimo paslaugų viešieji pirkimai, taip pat pasirašyta šios informacinės sistemos modernizavimo paslaugų sutartis.

Valstybės archyvai ir toliau skaitmenino paklausiausius dokumentus, kad jie būtų prieinami archyvų vidiniuose tinkluose ar skaityklose (suskaitmeninti 45123 apsk. vnt., viešai prieinama – 33768 apsk. vnt.). Dokumentai buvo skaitmeninami ir įgyvendinant bendradarbiavimo sutartis, vykdant atskirus prašymus. Vartotojams suskaitmeninti dokumentai (vaizdai) buvo prieinami ir internetu. LVIA dokumentų peržiūrų skaičius virtualioje kultūros paveldo sistemoje e-paveldas perkopė 9,54 mln. ir gerokai viršijo kitų atminties institucijų (kitų archyvų, bibliotekų, muziejų) dokumentų peržiūrų skaičių. Išaugo LCVA ir ypač LYA portalo „Lietuvos partizanų dokumentų

elektroninis archyvas“ peržiūrų skaičius. Per ataskaitinius metus LYA svetainę aplankė 6658 lankytojai, peržiūrų skaičius viršijo 950 tūkst., iš jų daugiau kaip 40 procentų sudarė peržiūros naudojant išmaniuosius telefonus.

Kita projektinė veikla. Per 2019 m. valstybės archyvai vykdė nemažai projektų, kuriems papildomas finansavimas buvo gautas iš kitų finansavimo šaltinių. Iš viso papildomai gauta 83 843 eurai. Įsisavinta 53 750 eurų, kuriuos skyrė Lietuvos kultūros taryba, ir 30 093 eurai, gauti iš kitų šaltinių.

Administracinės ir kitos paslaugos. Siekdamas tenkinti įvairius vartotojų poreikius, valstybinės archyvų sistemos įstaigos asmenims teikė įstatymų nustatytą informaciją ir mokamas paslaugas. 2019 m. asmenims buvo suteiktos 94175 administracinės paslaugos, taip pat suteikta mokamų paslaugų už 487,9 tūkst. eurų. Ataskaitiniais metais buvo išduoti 3 leidimai išvežti dokumentus iš Lietuvos Respublikos.

- Valstybės perduotai savivaldybėms priskirtų archyvinių dokumentų tvarkymo funkcijai atlikti skirtų asignavimų naudojimo koordinavimas:

Programa tiesiogiai susijusi su Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 7 straipsnio 14 punkte nurodytai funkcijai „Savivaldybėms pagal teisės aktus priskirtų archyvinių dokumentų tvarkymas“ atlikti skirtų valstybės biudžeto asignavimų panaudojimo koordinavimu. Programa prisideda prie Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto asignavimų, skirtų nurodytai funkcijai atlikti, efektyvesnio panaudojimo. 2019 m. buvo vykdyti šie esminiai darbai: analizuotos savivaldybių administracijų pateiktos valstybės perduotos savivaldybėms priskirtų archyvinių dokumentų tvarkymo funkcijos atlikimo 2018 metų ataskaitos; paskirstytos 2019 metų dotacijos savivaldybėms bei analizuoti duomenys apie jų panaudojimą, apskaičiuotas ir Lietuvos Respublikos finansų ministerijai pateiktas lėšų poreikis valstybės perduotai savivaldybėms priskirtų archyvinių dokumentų tvarkymo funkcijai atlikti 2020 metams; atlikti 19 savivaldybių administracijų saugomų dokumentų patikrinimai. Išanalizavus savivaldybių administracijų pateiktus I pusmečio ataskaitų duomenis, sprendimų dėl dotacijų perskirstymo 2019 m. nebuvo priimta.

2019 m. vykdant Nacionalinio dokumentų fondo administravimo programą ir Valstybės perduotos savivaldybėms priskirtų archyvinių dokumentų tvarkymo funkcijos vykdymo koordinavimo programą, iš esmės buvo pasiektos arba viršytos visos planuotos rezultato ir produkto vertinimo kriterijų reikšmės.

Ataskaitoje nurodytais darbais ir pasiektais rezultatais LVAT prisidėjo prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 167 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano patvirtinimo“, 2.4.1 darbo „Kultūros ir meno paslaugų įvairovei skirtos aplinkos ir būtinų sąlygų užtikrinimas, siekiant įdiegti sociokultūrinės naujovės, įsitraukti į tautinės tapatybės formavimą bei tarpkultūrinio dialogo plėtojimą“ vykdymo.

Lietuvos valstybinės archyvų sistemos įstaigų 2019 m. atlikti darbai ir pasiekti veiklos rezultatai turėjo tiesioginę naudą visuomenei – skatino Lietuvos Respublikos piliečių sąmoningą kultūrinės tapatybės kūrimą, ugdė pagarbą valstybei, jos istorijai, nacionalinei kultūrai.

III SKYRIUS

KITŲ PLANAVIMO DOKUMENTŲ (TARPINSTITUCINIO VEIKLOS PLANO, SKAITMENINIO KULTŪROS PAVELDO IŠSAUGOJIMO PROGRAMA) ĮGYVENDINIMAS

2019 m. LVAT dalyvavo įgyvendinant „Globalios Lietuvos“ – užsienio lietuvių įsitraukimo į valstybės gyvenimą – kūrimo 2012–2020 metų programos įgyvendinimo tarpinstituciniame veiklos plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. spalio 19 d. nutarimu Nr. 1219, numatytas priemones.

2019 m. LVAT dalyvavo įgyvendinant Skaitmeninio kultūros paveldo aktualinimo ir išsaugojimo 2015–2020 metų programoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2015 m. kovo 4 d. įsakymu Nr. IV-153, numatytas priemonės.

2019 m. taip pat buvo įgyvendinamos Informacinės visuomenės plėtros 2014–2020 metų programos „Lietuvos Respublikos skaitmeninė darbotvarkė“ tarpinstituciniame veiklos plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. balandžio 27 d. nutarimu Nr. 478 „Dėl informacinės visuomenės plėtros 2014–2020 metų programos „Lietuvos Respublikos skaitmeninė darbotvarkė“ įgyvendinimo tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo“, numatytos priemonės: 3.1.3 priemonė „Modernizuoti ir plėtoti informacinę sistemą E. KINAS“ ir 3.1.5 priemonė „Sukurti Elektroninės archyvo informacinės sistemos paslaugą (EAIS) „Skaitmeninė skaitykla“.

Lietuvos vyriausioji archyvarė

Kristina Ramonienė